

СТАНОВИЩЕ

от проф. Валери Стоилов Стоянов, доктор по психология, кат.
„Психология”, Юридически факултет на Варненски свободен университет
„Черноризец Храбър”

относно дисертационен труд на тема:

**„ ПОДХОДИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ ЗА
ФОРМИРАНЕ НА ОРГАНИЗАЦИОННО ГРАЖДАНСКО
ПОВЕДЕНИЕ”**

**ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА
ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“**

**ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ
3.2. ПСИХОЛОГИЯ
(ТРУДОВА ПСИХОЛОГИЯ)**

НА

БИЛЯНА ЦВЕТАНОВА АЛЕКСАНДРОВА

Дисертационният труд на Биляна Александрова е посветен на интересна, актуална и малко разработвана в наши условия тема. Все още у нас има малко изследователски материал посветен на проблема за организационното гражданско поведение. Научното изследване по темата започва активно през 80-те години на ХХ в., като в началото се говори за индивидуално поведение, което не е директно или експлицитно разпознаваемо от формалната организационна система за възнаграждения, но което в крайна сметка повишава ефективното функциониране на организацията. Поставя се акцент върху това, че такова поведение не е задължително изискване произлизащо от конкретната роля и длъжностна характеристика, както и от трудово-правните взаимоотношения между служителя и организацията. То е доброволен акт и започва да се

обозначава от изследователите като организационно гражданско поведение.

В същността си гражданското поведение може да се прояви като: лоялност към конкретната компания; лична инициатива и активно участие в различни дейности; помагачо и алтруистично поведение, насочено към другите; граждански добродетели и т.н. Резултатите от такъв тип поведение в по-голямата си степен са положителни за организацията и са свързани с повишаване на ефективността – индивидуалната и груповата, подобряване на работната атмосфера, представянето и т.н., но могат да имат и отрицателен ефект, свързан най-вече с отклоняване от изпълняването на работните задължения.

Тази кратка характеристика на явлението показва неговата изключителна актуалност и значимост от гледна точка на целта на дисертационния труд. Докторантът основателно и логично интегрира темата за гражданското поведение, отнесено към ефективността от функционирането на организациите и за управлението на човешките ресурси. Резултатите от управлението на човешките ресурси могат да бъдат провокиране на просоциално поведение и гражданска активност от служителите, т.е на организационно гражданско поведение. Изясняването на подробностите във взаимовръзките между различните аспекти от управлението на човешките ресурси и организационното гражданско поведение на служителите обогатяват възможностите за работа с хората в организациите. Чрез провокиране на организационно гражданско поведение се подпомага адекватното използване на потенциала на служителите и се създават предпоставки за оптималното им функциониране, подобрява се ефективността от функционирането на организациите като цяло.

Още в увода на дисертационния труд, докторантът сполучливо обвързва проблемите на управлението на човешките ресурси с организационното гражданско поведение и очертава добре какво предстои да се направи в научното изследване, за да се интегрира проблемът за организационното гражданско поведение в цялостната система за ефективно управление на съвременните организации.

В структурно отношение дисертационният труд се състои от въведение, четири глави, обобщение, заключение, библиография и приложения, разгърнати на 243 страници компютърна разпечатка. Използвани са 249 литературни източници, от които 30 на кирилица, а останалите на латиница. Литературни източници са актуални, голяма част от които са от последните десет години.

Дисертационният труд има оптимална структура и обемни части. По-голямата част е постановката на собственото изследване, описанието на методологическия инструментариум, процедурата на провеждането на изследването и анализ на резултатите от изследването.

Първите две глави са теоретични по същността си. Всяка от тях завършва с логично и задълбочено обобщение, концентрирано около проблема за взаимовръзката между управлението на човешките ресурси, организационното гражданско поведение и ефективността от функционирането на организацията.

В тази връзка логичен е изводът, че независимо какъв подход за управление на системата си от човешки ресурси ще избере една организация, тя трябва да има предвид динамичността и постоянното усъвършенстване и развитие на тази система. Всеки етап от съществуването на организацията се характеризира със специфични особености, вътрешни и външни фактори, които предопределят посоката за развитие и успеха ѝ.

Човешкият капитал е не само основата, но и движещата сила на успеха и утвърждаването на всяка организация и затова от начина по който той е управляван, зависи и крайният резултат. Различните форми на организационно гражданско поведение се свързват положително с трудовото представяне и разпределението на възнагражденията и негативно с намеренията за напускане, отсъствията по различен повод от работа и реалното текучество. На организационно ниво формите на гражданско поведение са положително свързани с различни измерители за организационната ефективност, като продуктивност, възвръщаемост и др.

Важни за настоящото изследване са и задълбочените анализи на двете основни линии на изследване на организационното гражданско поведение: първо, като алтруистичен и просоциален акт, насочен в помощ на другите – колегите, клиентите, външните контрагенти и в подкрепа на имиджа на организацията, или второ, като „активен граждански синдром“, който обхваща три взаимосвързани категории граждански отговорности - подчинение, лоялност и участие.

Подробно са изяснени и различните фактори, които детерминират проявлението на организационното гражданско поведение, като индивидуалните различия, организационните структурни характеристики, лидерският стил, организационната култура, системите за възнаграждения, признанието, цялостната система за управление на човешките ресурси и др.

Теоретичната част на дисертационния труд е разработена с разбиране на проблематиката и е показана способност за критична оценка на съществуващите обяснителни модели и йерархията на понятията, от които са изградени. Текстът е четивен, построен логично и критично и насочва към възможните емпирични проверки и приложни аспекти на анализирани теоретични модели. Всяка глава завършва с ясно формулирани изводи. Литературните източници са ползвани коректно.

В трета глава е представено емпирично изследване за установяване на влиянието на различните подходи в управлението на човешките ресурси за формирането на организационно гражданско поведение. Представено е описание на изследователската методология – дизайн на емпиричното изследване, целта, задачите и хипотезите, извадката и процедурата за събиране на данни, използваните методики, както и подходите за обработка и анализ на данните. В четвърта глава е представен анализ на резултатите от емпиричното изследване.

Като цяло емпиричното изследване е прецизно планирано и проведено, а емпиричната информация качествено обработена и анализирана, като са използвани адекватни статистически филтри – дескриптивна статистика, корелационен анализ, дисперсионен анализ, t-критерий на Стюдънт, факторен анализ, оценка на вътрешна консистентност на скали чрез алфата на Кронбах. Моделът на собственото за докторанта изследване логически произхожда от анализите в теоретичната част на дисертационния труд. Изследвана е достатъчно голяма извадка от служители – 359 лица.

Особено впечатление прави сериозната проверка на факторната структура и вътрешната консистентност на използваните три въпросници - за оценка на подходите в управлението на човешките ресурси, оценка на практиките за управление на човешките ресурси и за организационно гражданско поведение.

Получени са значими научни и научно-приложни приноси и е обогатено психологическото познание, особено за взаимовръзките между подходите и практиките в управлението на човешките ресурси и организационното гражданско поведение в българската организационна действителност.

Оценявам дизайнът на емпиричното изследване като оптимален за целта на изследването и проверката на заложените хипотези, а анализите на собственото изследване като задълбочени, адекватни и отнесени към заложените хипотези.

Цялостно планирането на емпиричното изследване, провеждането му и анализите на получената информация, са свидетелство за високата изследователска култура на докторанта.

Резултатите от дисертационното изследване са достояние на заинтересованата публика, като са публикувани у нас и чужбина в сборници с научни доклади от конференции и конгреси.

Авторефератът отразява изцяло съдържанието на дисертационния труд.

Разглеждам като *приносни моменти* следните постижения на докторанта:

- Задълбоченият и критичен анализ на същността на управлението на човешките ресурси, организационното гражданско поведение и влиянието

му върху функционирането на групите в организациите и организациите като цяло, както и ролята, която може да играе управлението на човешките ресурси за мотивиране на гражданско поведение сред служителите;

- Адаптирането за български условия на три въпросници - за оценка на подходите в управлението на човешките ресурси, оценка на практиките за управление на човешките ресурси и за организационно гражданско поведение;

- Собственото за докторанта емпирично изследване, чрез което са идентифицирани различни индивидуални и организационни фактори, с което се допълва знанието за изследваните феномени и се създават предпоставки находките да се използват в практиката на мениджмънта на организациите за мотивиране на служителите. В тази връзка особено ценен е изводът, че изграждането на доверие между служителите и организацията е ключово за успешните взаимоотношения и създаването на дългосрочно партньорство, както и че управленските стилове и ценности и системите за подбор на служителите и оценката на изпълнението им са най-силно влияещите фактори върху организационното гражданско поведение – участие, подчинение, алтруизъм, лоялност и общо съгласие. Затова организациите трябва много внимателно да подбират и изграждат своите ръководители, да създават цялостната си бизнес стратегия и да поставят основен акцент върху справедливото и стимулиращо оценяване на представянето, което да мотивира служителите да добавят стойност към всеки създаден продукт или предоставена услуга.

Като цяло резултатите от изследването са сериозна база от знания, които активно могат да се използват от психолози и непсихолози за специфични цели по управлението на човешките ресурси, организационното консултиране, обучението на ръководителите от различни нива, обучението на студенти по психология и управление.

Заклучение

Представената дисертация е цялостно, логично построено и актуално изследване с монографичен характер, в значима област на психологическото познание. Научните приноси са от теоретичен и приложно-практичен характер. Това ми дава основание да дам положителна оценка и да препоръчам на уважаемите членове на научното жури, да гласуват за присъждане на образователната и научна степен „доктор” на БИЛЯНА ЦВЕТАНОВА АЛЕКСАНДРОВА

30.12.2017 г.
Гр. Варна

Разработил становището:

Проф. д-р Валери Стоянов